

Leesclubje

WILLEM BRAKMAN

Leesclubje

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2022

Eerste en tweede druk, 1985
Derde (e-book) druk, 2013
Vierde druk, als Salamander, 2022

Copyright © 1985, 2022 erven Willem Brakman
Copyright nawoord © 2022 Arie Storm
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's Uitgeverij bv,
Weteringschans 259, 1017 xJ Amsterdam.

Omslag Sander Patelski

ISBN 978 90 214 6850 1 / NUR 301
www.querido.nl

Gerade als ich China am stärksten empfand, hatte ich
nie das Bedürfnis, Chinese zu werden.

– Victor Segalen

Daar de waarheid een verhalend karakter bezit, dat wel degelijk ook de leugen kan insluiten, begin ik met weloverwogen te vermelden dat het dorp waar ik woonde een prachtig dorp was. Wie er op een duin ging staan zag naar de ene kant roze, blauw en terracotta en naar de andere kant grijs en parelmoer. Het lag dus aan zee, wat niet alleen het voordeel had dat het rustgevend geruis van de golven en het strijkend vuurtorenlicht het inslapen vergemakkelijkten, maar ook dat de lucht er zilt was en vol geuren van naaldhout, en dat is allemaal zeer goed voor oude mensen.

Het was wel een gesloten dorp; nergens werden zoveel gordijnen dichtgeschoven, zoveel deuren dichtgedaan, verstomden zoveel gesprekken of werd zo hardnekkig gezwegen, en iemand die het opeens benauwd kreeg kon maar beter ergens een uitkijktoren beklimmen, of een stille plek in het bos opzoeken om daar op een stam te gaan zitten, of anders dat halfuurtje fietsen naar de rivier. Daar was altijd wel wat te beleven; water dat geheimzinnig kolkte, donker was en grillig, en altijd wisselend.

Ik kon er dus makkelijk mijn vreemde gewoontes kwijt, zo waren we (de dorpelingen en ik) stilzwijgend overeengekomen dat niemand mij aan zou spreken als ik liep te wandelen of eens een keertje koffie dronk in het hoteltje op het dorpsplein. Erg vaak deed ik dat overigens niet, maar als er een flinke wind stond hokte ik daar veel in de buurt, ergens in de luwte, en keek dan over het plein: naar de fietsenwinkel, de meubelwinkel en de grote etalage met

sanitair, want dat hardt de ziel. Ook hadden we afgesproken dat niemand mij na zou kijken, zijn kop snel om de hoek zou steken achter mijn rug of stiekem naar zijn voorhoofd wees. Wie dat zo nodig moest doen kon beter de plaatselijke kunstenaar nemen, want daar was niks aan verloren.

In een dorp moet men kunnen leven, of liever zich in leven weten te houden, want het is buitengewoon gevaarlijk een gevoel te ontwikkelen als zou iedereen lopen samen te zweren, zelfs al hoort men een voortdurend gemompel achter heg, muur of schutting. Zo'n idee kan iemand buiten zinnen drijven, het leidt tot hallucinaties en dat is verderfelijk, zeker voor een muzisch mens als ik. Mijn hulp in de huishouding was een brave vrouw, een harde werkster, rustgevend lelijk, dunne benen, krachtige armen, maar geen zwijgster van nature. Ze was ook niet uit het dorp, dat had me te riskant geleken; ze had er een kwartiertje sporen en een halfuurtje met de bus voor over om bij mij alles in het sop te zetten en verder wat zaken te regelen zoals beddengoed, koffie en thee.

Ze was een weduwe en bezat in het stadje Z. zo'n huisje dat wijst op gebrek aan fantasie en grote spaarzaamheid, het lag tegenover een klein ziekenhuis, wat met het rommelend verkeer dat daar nu eenmaal bij hoort nu niet bepaald de ideale plaats biedt om eens een dagje op je verhaal te komen. Een eigen beslissing was dat niet geweest, maar er was bij mij thuis iets voorgevallen wat me nogal had aangegrepen en ik heb de leeftijd om dan wat verward te raken, dat is deels hysterie natuurlijk, maar ook voor een niet onaanzienlijk deel echt. En zo was ik via personen die op zo'n moment nooit ontbreken en langs wegen die me nu nog onduidelijk zijn bij mevrouw Blauw thuis terechtgekomen. Daar ik in mijn leven altijd ontzettend veel heb gelezen was ik daarover zeer bezorgd, want ik weet wat voor krochten en spelonken er kunnen schuilen onder de zorg. Er bestaat een hele machtspsychologie die de dui-

tere scala beschrijft van het in de jas helpen van bejaarden tot aan het drukken van een kussen op hun gezicht, en het eerste zelfs ziet als een inleiding tot het laatste.

Het behoeft nu dan ook niemand meer te verbazen dat ik op een mooie herfstochtend op een sombere wijze de post van mevrouw Blauw uit de bus haalde, tussen de reclamekrantjes lag een rouwkaart; en zelfs de oudgediende werd er nog door verrast. Voor de kaart was het nog een prachtige herfstochtend geweest, de enige nevels dreeven in eigen hoofd, en ik had dus de gelegenheid gehad de geuren van het grote verscheiden op te snuiven en het oog te laten weiden over de ramen van het ziekenhuis, waarin de hemel lichtgrijs verzonken lag, doorspikkeld hier en daar met een wit zusterijtje.

De kaart lag goed verscholen tussen de andere paperassen, dat is de bedoeling, want ze moeten het van de onverwachte lel hebben, een allerkleinst puntje echter stak buiten de rest uit en dat is voor een rouwkaart al funest. Afgunstig keek ik naar de wereld die gewoon verderging, hield de overledene nog in leven gedurende het tuinpad, de gang en de keuken en liet hem eerst op het aanrecht overgaan.

Het was zo'n kaart zonder genade, even zorgvuldig als hopeloos witzwart, gewassen en gestreken en met de oogjes de andere kant op. Onderaan de rij treurenden stond zoals gewoonlijk Johannes twaalf, 'wie in Mij gelooft, zal leven, ook al is hij gestorven', maar de tekst lag te diep in het wit en had er op dat moment geen zin in. Op de achterkant, die men altijd onwillekeurig bekijkt stond ruim en diagonaalsgewijs het woord 'leesclubje' geschreven, in grote potloodletters, en gezien de schuine zwiep van het uitroepteken en de punt daarachter ver wegge worpen, met een grote overtuigingskracht en op topsnelheid.

Even stond ik, zoals vermoedelijk de meeste mensen die een rouwkaart ontvangen, in dubio: hem een tijdje laten wennen op het gangtafeltje, op het aanrecht tegen de

muur zetten of direct maar de afvalbak in, maar wel met de nodige meewarigheid en eerbied. Ik koos voor het laatste, want rouwkaarten plegen op mij een pernicieuze werking uit te oefenen door in vele richtingen te hinderen, en dat is niet bevorderlijk voor het medeleven.

Toen ik de kaart echter in de wiggelwaggel liet glijden met een beetje het gevoel van een begrafenis op zee, gebeurde er iets merkwaardigs; ik griste hem opeens weer tevoorschijn uit de fledderige diepte, maar wierp hem dan verfrommeld en met grote kracht weer terug. Daarna beende ik een tijdje diep snuivend door de neus heen en weer in de keuken, waarin opeens luid het gebonk en geronk van de auto's te horen was, het geroep van de portier en zelfs een hoge, giechelende lach.

Ik hou niet van rouwkaarten, ik weet wel dat de mens sterfelijk is en het hoe en wanneer ook niet altijd voor het uitzoeken heeft, ik kan daar begrip voor opbrengen, meer nog, ik heb er een leven lang begrip voor opgebracht, maar op die ochtend had ik daar geen zin meer in, ik had er opeens schoon genoeg van. Vooral tegen het onverwachte van rouwkaarten heb ik grote bezwaren: dwars door alles heen ligt daar opeens vulgair en overdreven luxe een lang en geduldig lijden, een dapper gedragen vertrouwen en al dat soort dingen waar ik een bijzondere hekel aan heb. Om maar eens wat te noemen, de dood heeft natuurlijk een zeer geestelijk aspect, eeuwig leven en zo en al die dingen, ik heb daar veel over gelezen maar laat dat even voor wat het is. Maar de dood heeft een lijflije, stoffelijke kant, die er ook mag wezen. Wie bijvoorbeeld na de kaart nog moet ontbijten staart meteen al in de uiterst dubieuze substantie van kaas, die niet ver af ligt van witgeel in-eengestremgelde vingers of dito kaken; een ei, laat staan een koud ei, is al helemaal ondenkbaar geworden, en vers knapperig brood kan men maar het beste direct doorslikken vanwege de brij die anders tussen de kiezen ontstaat en daar blijft plakken.

Heen en weer benend door de keuken van mevrouw Blauw en haar gang overwoog ik uiterst geërgerd dat die dood zich zo al vanaf mijn prille jeugd metterwoon in mij had gevestigd. Hij was er immer en altijd, niet weg te denken; als een bult, een nooit aflatende motregen, een zwaarte in de blik, een filtering van ieder licht, een zacht vervloeken van de zoetste ogenblikken. Ondanks deze zware dagelijkse bepakking waren er toch nog genoeg momenten dat hij er echt zin in had; zware beproevingen heb ik doorstaan op zomermiddagen die een vreugde waren voor ieder ander, compleet met blauw waas aan de horizon, afwezigheid van ieder zuchtje wind, mijn ouders nog krachtig in leven en boterhamsmerend in de strandtent. Ook bepaalde paarsblauwe zomeravonden liggen in mij opgeslagen met van die verre vernietigende pianomuziek tussen de bomen, om van de nachtelijke plasjes tijdens het kamperen en bij vollemaan maar te zwijgen.

Ik heb mijn sporen wel verdiend, en terecht is mij daarom veel overbodig geworden, het kan allemaal best ondoorgrondelijk wijs zijn maar ik hou het op onnodige kwellerij. Vroeger, toen ik nog in de stad woonde, leidden van mijn huis drie wegen naar het centrum en wie niet helemaal buiten zinnen was zou zonder meer een van die drie wegen kiezen, maar ik zeg dat elk van deze wegen was geblokkeerd, bewaakt en bestreken door Vredenhof, Mortuarium en Pax Æterna. Noem het toeval, maar die uitvaartbroeders vormden een verdomd gewiekst gilde, alziend en alwetend omtrent mijn persoon hadden ze voor ieder uur van de dag iets engs achter de hand in licht eiken: ze waren aan het in- of uitladen, daar kon geen briefkaart meer bij, ze bedekten iets breedvoerig met kransen, rukten precies op tijd een zwarte doek weg of reden triomfantelijk voor mij uit, alle bloemen en linten stijlvol trillend en ruim te overzien door het vele glas aan de achterkant van de auto. Zelfs familieleden hadden zich bereidwillig geschikt in het over mij gehangen lot en waai-

den in en uit als ik passeerde, het gelaat naar mij gekeerd en betraand tot het uiterste.

Dat schouw ik in een onverhoedse rouwkaart, waarmee maar gezegd wil zijn dat als ik met een vol gemoed opsta en een zusterdoorspikkelde herfst in ogenschouw neem, over mijn dag door anderen wordt beschikt en van een schril pijpen wordt voorzien. Door het hele bovenstaande resoneert zoiets in mij van kruin tot voetzolen, van aanvang tot einde en weer terug, en dat is slecht voor een zwak, maar muzisch hoofd en dus voor mijn hoofd.

Ik weet, ik trek het aan zoals het licht van de vuurtoren de zeevogels; zo kuierde ik eens in niet onbehaaglijke mijmering door een smalle straat in mijn dorp, waar zich echter een heer, vermoedelijk een bewoner van een van de duinvilla's in de verte, had opgesteld en zijn hoed van goede kwaliteit afnemend mij opwachtte. Terwijl ik hem argwanend naderde veegde hij zachtjes de binnenrand van zijn hoed af met een zakdoek, heel onschuldig, maar met dat lachje tussen sluw en seniel. Pas op... al die tijd hield hij mij dwingend in het oog en stortte, terwijl ik dichterbij kwam, ineens als die figuur in Poes 'Valdemar'. Steeds duidelijker onthulde hij zich als agonale wankelaar bezig aan zijn laatste reutel, een opgebaarde die nog rechtop stond. Terwijl ik zijn gesprekspogingen negeerde en hem met opeengeklemd kaken passeerde hoorde ik zijn vel woedend slap worden, zijn kraakbeen verdorren, zijn hersenen verbruinen, en een bijna zichtbare okkernootwalm kringelde hardnekkig om mij heen en liet mij maar node gaan, met nog heel lang allerlei tongen en flarden wriemelend om neus en kuit.

Dat bracht de kaart in mij naar boven, en daarom haastte ik me terug op het tuinpad, deels om het verlangen naar het moment nog vóór de kaart, deels om de frisse lucht, en bezag daar vorsend de wereld die bij al zijn rottrucjes de brave burger zo onverwachts een rouwkaart tussen de benen kan werpen.

Na die kaart was het niet zo best wat ik zag, volgens mevrouw Blauw had aan de overkant vroeger woest land gelegen, maar in afwachting van mijn komst was er een klein ziekenhuis verrezen; de hele dag door krukte een stoet naar binnen waar de middeleeuwen nog voor zouden zijn teruggedeinsd (naar mijn angstig vermoeden hompelden er meer lieden in dan uit, ik vreesde dat een niet gering aantal de achteruitgang in licht eiken verliet). Ik groette de portier aan de overkant, die direct de hand aan de pet sloeg, want die mensen zien altijd alles, en ging weer naar binnen. Mevrouw Blauw was niet thuis, die was boodschappen gaan doen, wat me op ieder uur goed uitkomt, want het is een goed mens, maar ze werkt op mijn zenuwen. Ik nam me voor haar de kaart te geven, tenslotte was hij aan haar gericht, en eerst de koffie- en theevlekken eraf te vegen en de kreukels glad te strijken; maar ik wist ook dat ik dat niet zou doen, want dan wilde ze beslist mee naar de begrafenis en dat kon in geen geval. Dat zou oppassen worden, want ze had een groot talent die dingen te zien die haar niets aangingen. 'Ik ben jong en sterk,' zei ze toen ze zich voor de eerste keer aan mij voorstelde en dat klonk al dreigend genoeg, want jong was ze helemaal niet en verder juist slappig en met veel te lange nagels. Ik mocht er niet aan denken wat er allemaal onder die nagels zat of kon zitten, maar aan mijn brood kwam ze niet en indien wel, dan ging dat stiekem in de ton. Als vrouw een onvrouw, al wateren, wateren en geen geest in zicht.

Veel dood was in en om haar, dat zal niemand meer verbazen, ze droeg een licht violette aura en door het huis trok ze een spoor van bedervende bloemen met hier en daar walmpjes zeep en lysol. In dat alles was haar man zaliger zeer hecht opgenomen en hij was dan ook altijd bij haar, bij ons. Soms verstarde ze plotseling op haar werkdag, maar alleen als ik in de buurt was, wat ik weer wist omdat ik haar meestal nog snel de bril zag afsnokken en wegmoffelen – ondanks haar jaren was ze nog zo ijdel als

de hel. Eenmaal zonder bril nam ze dan een droevige pose aan: een moede hand aan het voorhoofd, de schouders rond, rug krom, wangen slap. 'Wat is er, mevrouw Blauw?' vroeg ik dan meelevend, want daarin was ze niet gemakkelijk.

'Niets,' zei ze dan met gesmoorde stem, 'heel vriendelijk van u, dankbaar, dankbaar... laat u mij maar even.' Maar wat er was was duidelijk: behalve iets wat ik voor mijzelf zuignapperig en geel noem was het haar man die op wonderbaarlijke wijze de hand aan zichzelf had geslagen door het eten van vele tubes tandpasta. Hoe zoiets kan begrijp ik niet, het moet een zeer vreemde man zijn geweest en graag had ik hem nog even gesproken over mevrouw Blauw, want mijn interesse in het boze is groot en zonder weerga.

Hoe dit ook zij, het hevigst was hij aanwezig in de gil, ik zeg dit nu zo rustig en gewoon, maar het was alsof de baarlijke bliksem witheet door mij heen sloeg. Telkens weer hevig geschokt, jaren ouder en achter adem trachtte ik mij dan in mijn studeerkamer te herstellen, waar ik haar vervloekte in alle toonaarden en standen. Gesmeekt heb ik haar het toch achterwege te laten om reden van mijn broos gestel, maar ze kon het niet laten, zei ze, het was de gelijkenis... en zo zat ik in een horrorstory die bestond uit uitgelilde gelijkenissen. Steeds wist ze weer, ik kon niet laten dat te bewonderen, een nieuwe variant te bedenken: rauw, schor, schel, schril, hel, klagend, aanklagend...! Op haar werkdag liep ik mijzelf voortdurend aan te kondigen in mijn eigen huis: door een opgewekt hummen, een zacht neuriën, een tik, een tok, een stommeling, een hoestje, maar het mocht niet baten, en dat ik me iedere keer, hoewel tot in iedere vezel waakzaam en voorbereid, toch weer uit mijn schoenen schrok pleit voor haar grote macht en lichaamskracht.

Een droom wees mij de weg door haar gil om te zetten in steile vlucht. Samen met haar stooft en buitelde ik, met een

maag zo hol als een kerk in het ijle winterlicht der mannen zaliger, om daarna stijf van schrik neer te storten richting plavuizen, haar onbarmhartige hand als een klauw in de nek. Wat me bijbleef was het geruis van grote vleugels achter mijn rug en ook iets met een geheven wijsvinger.

Slim bouwde ik aan mijn verdediging door enige tijd onder de koffie 's morgens plotseling en totaal zonder enige samenhang met het gesprek een wijsvinger te heffen en haar even dreigend als sonoor toe te roepen: 'Schoon het ons toegerekend blijft...' Daar had ze niet van terug, geen gil kon haar in dit geval helpen en het zette zich in haar vast met verbazen en bevreemding. Waar het mij om ging was om op het moment waarop ze zogenaamd schrok, met zwijgen te kunnen volstaan en net even sneller te zijn met mijn vinger, waarbij ik ook, om haar nog meer af te leiden, een klein en vreemd pasje naar voren maakte. Zo bereikten we een niet onaardig compromis: zij door mij met geheven hand en schrikmond maar zonder gil tot haar schim te maken, en ik door met geheven wijsvinger de engel des doods als werkster te hebben. Het moet een vreemde pantomime zijn geweest: mijn magere, grauwe gestalte en dat wonderlijke, beangstigende wezen met haar nauwsluitende jurk, hoge hakken en bespottelijk opgestoken haren. Ten slotte gaf ze ook die schrikbeweging maar op en bleef haar niet veel anders over dan een wat medelijdend lachje, grote glansogen en een wat zorgelijk schudden van het hoofd. Dat was een aardig succesje.

Ik ging nog eens even terug in de voortuin en drentelde wat heen en weer bij die plaats waar het gras is ingezonken door de riolering eronder. De portier die alles ziet kwam eindelijk aanlopen van de overkant en vroeg: 'Is er iets, meneer?'

'Ik heb een rouwkaart ontvangen,' zei ik geheel overeenkomstig de waarheid, 'onverwachts.'

'Aha,' zei hij, 'dan condoleer ik u met het verlies van uw... eh...?'

Op dat ogenblik kwam mevrouw Blauw aanfietsen, bolgewaaid en duister, ze sprong van het zadel met harde, takkende hakken en zette de fiets aan de kant.

‘Mijn vriendin,’ zei ik afgemeten tegen de nieuwsgierige portier, die zich wat achteroverboog en ons met pientere vogelootjes begon te beloeren. ‘De overledene dan,’ lichtte ik haastig toe.

‘Het is herfst,’ zei mevrouw Blauw met een knipoog naar de portier, ‘dan wordt het bloed schraal en dun en dat is niet goed voor de oude mannetjes. Hop, naar binnen.’

Leuterpraat, en bij de koffie kwam ik daar, naar het leek heel bizar, op terug en vertelde haar die op mijn wijsvinger zat te wachten dat in de zorg om graven een hulpeloze tederheid was verborgen voor de onvatbaarheid van de dood. Een vertwijfelde wens om vergankelijkheid en vergeten tegen te houden. ‘Maar,’ zei ik, en eerst op dat moment hief ik mijn wijsvinger, ‘al die plastic bloemen, gipsmadonna’s, marmerboeken en keramiekrozen zijn er niet om ons de overledene te doen herinneren, maar om door de doden niet vergeten te worden. Wat zegt u daarvan...?’ schenk nou nog maar eens in!’

‘En hoe zit het dan met het crematoir?’ vroeg ze onverstoort en liet haar ogen glanzen als meubelolie.

De volgende dag zei ik tegen haar dat ik om reden van een begrafenis van plan was naar het dorp terug te gaan en vroeg of ze zo vriendelijk wilde zijn mijn pak voor die gelegenheid eens grondig te borstelen. Ik zag haar gezicht bewolken en wist met fijn instinct dat ze haar kostbaar verdriet slechts met de grootste tegenzin afwoog tegen het verdriet van anderen. Daarom grensde mijn voorneemen voor haar aan onkiesheid en ik keek haar dan ook aan met een gezicht waarop veel viel waar te nemen: radeloosheid, diepe treurnis, leed en berusting en ook een tikje verveling, een echt rouwgezicht.

‘Van een begrafenis komt een begrafenis,’ zei mevrouw

Blauw dreigend, maar het was duidelijk dat ze even stuurloos was.

‘Het is mijn plicht,’ zei ik en keek devoot schuin omhoog in het licht van het keukenraam.

‘Was het iemand die u heel na stond?’ vroeg mevrouw Blauw met een snelle blik over de tafel als was het een onbelangrijk vraagje. Dat was oppassen, daar loerde de volle laag der gekwetstheid in de waterdichte verpakking van groot begrip en medeleven voor anderen, en voor je poep kon zeggen lag de heer Blauw uitgekruist en opgebaard dwars over de tafel.

‘Neu, neu,’ zei ik droogjes.

Mevrouw Blauw dacht even na. ‘Maar evengoed,’ zei ze sterk zakkend in toon, ‘het blijft altijd weer erg. Als ik maar een stoet zie in de verte, van mensen die mij geheel vreemd zijn...’

‘Mevrouw Blauw,’ zei ik haastig, ‘u heeft natuurlijk gelijk, schoon het ons toegerekend blijft.’

‘Maar toch,’ piepte ze hardnekkig, een hand al bij het oog, ‘ik kan het niet vergeten...’

Snel zocht ik naar een uitweg, want ik voelde dat ik nog maar weinig tijd had. ‘Vreemd,’ zei ik, ‘dat zoveel mensen in lachen uitbarsten op een begrafenis.’

‘Huh?’ zei mevrouw Blauw, die het even niet meer kon volgen.

‘Ja, ik heb eens gehoord van iemand die zijn grootmoeder moest begraven, van wie hij heel veel hield. Toen er werd gecondoleerd stond hij als jongen natuurlijk helemaal als laatste in de rij, hoorde zo hoe de condoleanceformule langzaam afsleet tot een wezenloos “u ook, grootmoeder, u ook, grootmoeder...” en opeens gierde hij het uit toen hij aan de beurt was, maar iedereen dacht dat hij ineenstortte van verdriet en dat was een meevaller.’

‘Daar zal hij spijt van krijgen!’ riep mevrouw Blauw met donkerende ogen en een golf wraakzucht spoelde in mijn richting. ‘Dáár zal hij spijt van krijgen...’

‘Het zijn maar kinderen,’ zei ik tevreden, maar ik zag tegelijk dat ik in de val was gelopen, want verbitterd omdat ze niet wist hoe ze die dreiging waar moest maken begon ze vastbesloten uit het raam te staren, in gedachten... of nog erger, door gedachten overweldigd. Haar hand vouwde zich nu ontembaar over het ene oog, het andere werd zonder aarzelen vochtig, de mond zakte wilskrachtig open in vierkante richting. ‘Nog eens inschenken?’ zou niet helpen, dat voelde ik wel, plotseling opspringen en in de tuin wijzen had ik al eerder geprobeerd en was haar bekend. Het was de hoogste tijd dat me wat inviel. ‘Ik hoorde eens over een Turks gezin,’ zei ik, maar met zo’n andere stem dat het waarachtig was of het over iets heel anders ging, ‘die hun zoon thuis kregen die in den vreemde ziek was geworden en overleden. Een zeer uitgebreide familie stond hem op te wachten aan de kade en hield de loopplank goed in de gaten toen ze hem plotseling hoog in de lucht zagen zweven, een klein, door het tegenlicht zwart kistje, in een mateloos wijde en daarbij ook nog blauwe hemel. Hij hing aan een kraan die ze om allerlei technische redenen hadden moeten inschakelen en daalde zo, zachtjes draaiend als een kompasnaald, op hen neer. Stel u toch eens voor, mevrouw Blauw!’ riep ik enthousiast. ‘Al die gezichten naar omhoog in de zon en dan is het bij Turken ook nog de gewoonte om bij zoiets in de handen te klappen. Dat is pas een afscheid bij aankomst, heel ardent, hoor.’

Mevrouw Blauw keerde terug uit de tuin, de hand van het oog begon in de koffie te roeren. ‘U heeft gelijk,’ zei ze, maar met een stem die nog verdacht laag werd gehouden en schor, zodat het nog altijd een emmer kon worden die plotseling werd leeggegooid, ‘ik moet sterk zijn, maar toch...’

Ik wist mijn partij gewonnen hoewel waakzaamheid geboden bleef en stond voorzichtig op, zogenaamd met de gedachten elders en een hand al in de buurt van de gulp, een oeroud en praktisch patroon, dat moeilijk valt te door-

breken. Toen ik wat later terugkwam om mijn handen te wassen bleef ik naglimlachend even staan in de gang met de oren gespitst. Ratten...? muizen...? een hond die zich had verlopen...? Een vreemd, nog nooit eerder gehoord steunen en wenend piepen drong tot mij door, zodat ik nieuwsgierig en niet helemaal op mijn hoede de kamerdeur opendeed. Mevrouw Blauw zat op haar hurken bij het theekastje en poetste met alle kracht het glas met spiritus, want dat was goed te ruiken. Te laat, dat knarsen had ik me uit m'n jeugd moeten herinneren, maar daar wierp ze zich al om en de gil, zo lang tegengehouden dat hij helder klonk dan ooit, trof me als een zweeps slag in het gezicht. Razernij, maar vooral ook triomf klonk erin door en met stijve benen liep ik terug naar de keuken om daar binnensmonds te vloeken, met de vuisten onhoorbaar op de tafel te slaan en daarna bezorgd mijn pols te voelen. Wat een rouwkaart.

De volgende dag bracht mevrouw Blauw me naar de trein; liever was ik de leuke wandeling naar het station alleen gegaan, maar ze laat geen kans liggen. Zorgvuldig liep ze voor mij net iets te snel, zodat ze weinig weerwoord had te verwachten en ongestoord meer kwijt kon dan aan de keukentafel. Ik van mijn kant kon alleen als het te erg werd pijnlijk in de borst voorwenden, zodat ik, de bekende hand bij de keel, even op adem kon komen om haar dan van replek te dienen. Zij echter beschikte dan weer over de 'bittere medicijn', een flesje met gruweldruppels dat zij van haar dokter heeft losgekregen voor 'je kunt nooit weten' en waarbij alle hijgen nog zegenrijk afsteekt, want alles smaakt dan een dag lang bitter, of liever bitterder.

Aan de achterkant van het ziekenhuisje waar we langs moesten werd net een kist in een grote zwarte auto geschoven, mevrouw Blauw stompte me aan en wees zonder erbarmen. 'Daar gaan wat oudjes in deze dagen,' zei ze, 'ja, ja, de herfst is een boze tijd voor ze.'

‘Hoe weet u dat het een oudje is?’ vroeg ik kribbig.

‘Aan de bejaarde treurders en het kleine kistje,’ zei ze, haar stap versnellend. ‘Neem ’s avonds een pil voor de slaap, al dat gedwaal en gemompel door het huis zoals hier is niks gedaan. Vraag ook eens op de begrafenis wat ze daar van die hoed vinden, misschien dat die u kunnen overtuigen. In de koffer zit een plastic zak voor de onderbroeken, de knoflookcapsules heb ik maar weer uit uw tasje gehaald, dat kunt u die mensen niet aandoen in zulke omstandigheden. Heeft u de rouwkaart bij u?’

Dat was een laatste poging te weten te komen om wie het precies ging en ik haalde de intrigerend bevuilde en verfrommelde kaart uit mijn binnenzak, maar zweeg en gaf geen antwoord, hijgde alleen zeer nadrukkelijk. Dat had ze ervan.

‘Die ziet eruit als de overledene zelf,’ bitste ze slim en met kleine, boosaardige oogjes, maar ik borg de kaart hijnend weer op; zoiets noem ik voor mijzelf een geste, een mooi afgerond geheel.

De lucht was bleek en groenig, stelde ik hardnekkig vast, de huizen leken glinsterend koud en stonden erbij als tegen een winterhemel. Bij de bushalte keek ik naar de bijna bladerloze takken van de bomen die daar in een vaal perkje zijn geplant en bespeurde dat stijve gerek en getrek in mijn eigen lichaam. Het deed me denken aan mijn kindsheid, wanneer ik voor het eerst weer opstond na de een of andere ziekte en dan het huis in liep om door alle anderen opgewacht te worden.

Ik achtte de tijd gekomen mij van mijn koffer meester te maken. ‘Tot over een paar dagen,’ zei ik kort en zakelijk en greep mijn koffer, die ze tot mijn verbazing gewillig losliet. Met alle motoriek van de ervaren reiziger beende ik naar de trap. ‘Niet die trap,’ knerpte en schraapte het dodelijk achter mij, ‘die gaat naar de fietsenstalling!’ Tegelijk werd mij de koffer weer afgenomen en een ogenblik later stonden we getweeën op het perron. Wat had ik